

**ELEKTRONINIO PARAŠO PRIEŽIŪROS INSTITUCIJOS
LIETUVOS RESPUBLIKOS ELEKTRONINIO PARAŠO ĮSTATYMO
ĮGYVENDINIMO 2010 METŲ ATASKAITA**

Ataskaitos rengimo tikslas – įvykdyti Lietuvos Respublikos elektroninio parašo įstatymo (toliau – Elektroninio parašo įstatymas) (Žin., 2000, Nr. 61-1827; 2002, Nr. 64-2572) 14 straipsnio nuostatą – Elektroninio parašo priežiūros institucijai parengti kasmetinę šio įstatymo įgyvendinimo ataskaitą ir ją pateikti Lietuvos Respublikos Vyriausybei (toliau – Vyriausybė) ir Lietuvos Respublikos Seimui (toliau – Seimas). Elektroninio parašo priežiūros objektas apibrėžtas Elektroninio parašo priežiūros reglamente, patvirtintame Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2002 m. gruodžio 31 d. nutarimu Nr. 2108 (Žin., 2003, Nr. 2-47) – tai sertifikavimo paslaugų teikėjai (toliau – paslaugų teikėjai), kurie sudaro kvalifikuotus sertifikatus, teikia jų duomenis naudotojams, tikrinantiems elektroninius parašus, vykdo pagalbines paslaugas elektroninio parašo priežiūros institucijos nustatyta tvarka arba teikia kitas paslaugas, susijusias su kvalifikuotais sertifikatais (toliau – sertifikatai).

Ataskaitoje pateikiama informacija surinkta iš Lietuvoje įregistruotų kvalifikuotus sertifikatus sudarančių sertifikavimo paslaugų teikėjų ir aktyviausiai elektroninio parašo taikymą atliekančių Lietuvos valstybės institucijų, įmonių, organizacijų, taip pat gauta bendradarbiaujant su kitų Europos Sąjungos (toliau – ES) valstybių narių elektroninio parašo priežiūros institucijomis, tarptautinėmis organizacijomis ir Europos Komisijos (toliau – EK) struktūromis. Jei nenurodyta kitaip, ataskaitoje pateikiama informacija apie saugų elektroninį parašą, sukurtą naudojant saugią parašo formavimo įrangą ir patvirtintą kvalifikuotu sertifikatu (dar vadinamą kvalifikuotu elektroniniu parašu), taikant populiariausią elektroninio parašo sprendimą – viešojo rakto infrastruktūrą (angl. „Public Key Infrastructure“).

Rengiant ataskaitą panaudota informacija gauta susisteminius atsakymus į Informacinės visuomenės plėtros komiteto prie Susisiekimo ministerijos (toliau – Komitetas) siūstus klausimynus. Iš apklaustų 69 aktyviausiai dalyvaujančių sprendžiant elektroninio parašo klausimus valstybės įstaigų buvo gauti atsakymai iš 51, o iš apklaustų 46 aktyviausiai dalyvaujančių sprendžiant elektroninio parašo klausimus verslo atstovų atsakymai buvo gauti iš 16.

I. NAUJOS TEISINĖS IR ORGANIZACINĖS PRIELAIDOS NAUDOTI ELEKTRONINĮ PARAŠĄ LIETUVOJE PLATESNIU MASTU

Atsižvelgiant į dinamiškus elektroninio parašo taikymų plitimo procesus, kasmet teisinė bazė yra papildoma naujais teisės aktais, sietiniais su elektroninio parašo naudojimo skatinimu Lietuvoje. 2010 metais teisinė bazė pasipildė 8 teisės aktais. Priimtų teisės aktų sąrašas pateiktas priede.

Valstybinės mokesčių inspekcijos prie Lietuvos Respublikos finansų ministerijos viršininkas patvirtino taisyklės, kurios nustato mokesčių mokėtojų elektroniniu būdu teikiamų deklaracijų ir kitų dokumentų pasirašymą kvalifikuotais elektroniniais parašais, kvalifikuotų elektroninių parašų sudarymo ir tikrinimo tvarką.

Lietuvos archyvų departamento prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės generalinis direktorius patvirtino reikalavimus elektroninio dokumento specifikacijai. Taip pat patvirtinta kompiuteriu skaitomo, elektroniniu parašu pasirašyto elektroninio dokumento specifikacija MDOC-V1.0.

Lietuvos Respublikos Vyriausybė priėmė kelis nutarimus, kuriuose numatomas kvalifikuotu elektroniniu parašu pasirašytų elektroninių dokumentų naudojimas juridinių asmenų registravimo procedūros metu, valstybinio savanoriškojo socialinio pensijų draudimo sutarčių sudarymo, ligos ir motinystės pašalpų administravimo procesuose.

Lietuvos Respublikos susisiekimo ministras patvirtino viešųjų paslaugų perkėlimo į elektroninę erdvę veiksmų iki 2012 m. planą, kuriuo vadovaujantis diegiamose elektroninėse viešosiose paslaugose numatytas elektroninio parašo naudojimas.

2011 m. vasario 25 d. Europos Komisija priėmė sprendimą 2011/130/ES, kuriuo nustatomi būtinieji dokumentų, kompetentingų institucijų pasirašomų elektroniniu būdu pagal Europos Parlamento ir Tarybos direktyvą 2006/123/EB dėl paslaugų vidaus rinkoje, tarptautinio tvarkymo reikalavimai (pranešta dokumentu Nr. C(2011) 1081).

2010 m. gegužės 19 d. Europos Komisija paskelbė Europos skaitmeninę darbotvarkę (KOM(2010) 245 galutinis/2), kuria siekiama skatinti ES ekonomikos augimą, kad skaitmeninės erdvės privalumais galėtų naudotis visa visuomenė. Šiame dokumente numatyta 2011 m. persvarstyti Elektroninio parašo direktyvą, kad būtų sukurtas saugių elektroninio tapatumo nustatymo sistemų tarpvalstybinio pripažinimo ir sąveikos teisinis pagrindas. Rengiantis persvarstyti direktyvą, 2011 m. vasario 18 dieną Europos Komisija paskelbė apie viešąją konsultaciją (<http://ec.europa.eu/yourvoice/ipm/forms/dispatch?form=eid4&lang=en>) dėl elektroninio

identifikavimo, autentifikavimo ir elektroninių parašų. Konsultacija siekiama gauti suinteresuotų asmenų pasiūlymus, kaip turėtų būti tobulinama ES teisinė bazė, įvertinant naujus rinkos iššūkius. Iki 2011 m. balandžio 15 d. kviečiama teikti pasiūlymus.

Apibendrinus valstybės institucijų ir verslo atstovų apklausos metu pateiktą informaciją, galima teigti, kad elektroninio parašo infrastruktūrą reglamentuojanti teisės aktų bazė vertinama palankiai, ir ji sudaro tinkamas sąlygas diegiant ir naudojant elektroninį parašą. Siekdamas toliau tobulinti elektroninio parašo infrastruktūrą reglamentuojančią teisinę bazę, Komitetas 2010 metais konsultavęsis su suinteresuotomis institucijomis ir verslo atstovais susistemino pasiūlymus dėl teisės aktų pakeitimų, kurių priėmimas supaprastintų elektroninio parašo naudojimą ir užtikrintų sprendimų suderinamumą Lietuvos ir ES mastu. Konsultacijų rezultatai parodė, kad reikalingi teisės aktų pakeitimai susiję su elektroninių dokumentų formatų reglamentavimu, pagalbinių sertifikavimo paslaugų teikimu, reikalavimais elektroninio parašo programinėms įrangoms, reikalavimais leistiniams su elektroniniu parašu susijusiems algoritmams.

II. KVALIFIKUOTUS SERTIFIKATUS SUDARANTYS SERTIFIKAVIMO PASLAUGŲ TEIKĖJAI IR JŲ PRIEŽIŪRA

2010 metais Lietuvoje naujų kvalifikuotus sertifikatus sudarančių sertifikavimo paslaugų teikėjų įregistruota nebuvo. Šiuo metu paslaugas teikia ir Komiteto yra prižiūrimi trys Lietuvoje įregistruoti kvalifikuotus sertifikatus sudarantys sertifikavimo paslaugų teikėjai, kurių sudaryti kvalifikuoti sertifikatai laikomi teisiškai lygiaverčiais kitų ES valstybių narių prižiūrimų sertifikavimo paslaugų teikėjų sudarytiems sertifikatams:

1. **UAB Skaitmeninio sertifikavimo centras (toliau – SSC)** įregistruotas 2005 metais. SSC nuo įregistravimo kvalifikuotus sertifikatus sudarančiu sertifikavimo paslaugų teikėju iki 2011 m. vasario 19 d. sudarė ir aptarnavo 11 530 kvalifikuotų sertifikatų, kurių didžioji dalis buvo sudaryta juridinių asmenų atstovams. Kvalifikuotiems sertifikatams pristatyti ir asmenims, pageidaujantiems gauti elektroninio parašo formavimo duomenis, registruoti SSC naudoja UAB „Officeday“ klientų aptarnavimo tinklą.

2. **Valstybės įmonė Registrų centras (toliau – VĮ RC)** įregistruotas 2008 metais. VĮ RC nuo įregistravimo kvalifikuotus sertifikatus sudarančiu sertifikavimo paslaugų teikėju iki 2011 m. vasario 21 d. sudarė ir aptarnavo 35 166 kvalifikuotus sertifikatus. VĮ RC klientus aptarnauja Lietuvos apskrityse esančiuose savo padaliniuose. VĮ RC papildomai teikia ir laiko žymų, skirtų kvalifikuotiems elektroniniams parašams, formavimo paslaugą.

3. Gyventojų registro tarnyba prie Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerijos (toliau – GRT) įregistruota 2009 metais. GRT nuo įregistravimo kvalifikuotus sertifikatus sudarančiu sertifikavimo paslaugų teikėju iki 2011 m. vasario 10 d. sudarė ir aptarnavo 451 000 kvalifikuotų sertifikatų, įrašomų į naujo pavyzdžio asmens tapatybės korteles ir valstybės tarnautojų pažymėjimus.

Lietuvoje vartotojai naudojami ir užsienio valstybių sertifikavimo paslaugų teikėjų sudarytais kvalifikuotais sertifikatais (pvz., Estijos kvalifikuotus sertifikatus sudarančio sertifikavimo paslaugų teikėjo AS „Sertifitseerimiskeskus“, kuri kaip registravimo tarnyba atstovauja UAB „Omnitel“). Tokiais atvejais sertifikavimo paslaugų teikėjas yra prižiūrimas kitoje šalyje ir turi atitikti tos šalies teisės aktų reikalavimus. Vartotojai, prieš sudarydami sutartis dėl sertifikatų gavimo, turi būti supažindinti su informacija, kokią atsakomybę (draudimo suma už galimą žalą, tolimesnis sertifikatų aptarnavimo palaikymas galiojant ir pasibaigus sutarčiai ir kiti įsipareigojimai) jiems garantuoja užsienio sertifikavimo paslaugų teikėjai, taip pat kokius įsipareigojimus prisiima jų atstovai Lietuvoje.

Valstybinė metrologijos tarnyba informavo, kad planuoja teikti pagalbines sertifikavimo paslaugas – elektroninių laiko žymų formavimo. Šiuo metu Valstybinės metrologijos tarnybos laiko etalono laboratorija teikia bandomąsias laiko žymų paslaugas, kurias teikiant naudojami jų pačių („BALICTIME“ TSA sistemos) išduoti sertifikatai.

Siekiant supaprastinti užsienio paslaugų teikėjų, sudarančių kvalifikuotus sertifikatus, identifikavimą ir nustatyti teikiamų paslaugų kokybę, Europos Komisija 2009 m. spalio 16 d. sprendimu 2009/767/EB įpareigojo ES valstybes nares nuo 2009 m. gruodžio 28 d. sudaryti, tvarkyti ir skelbti prižiūrimų/akredituotų sertifikavimo paslaugų teikėjų teikiamų patikimų paslaugų sąrašus (toliau – TSL) žmonėms suprantama forma (PDF formatu). 2010 m. liepos 28 d. Europos Komisija priėmė sprendimą 2010/425/ES, kuris iš dalies pakeitė Sprendimą 2009/767/EB, kuriame nustatė, kad nuo 2010 m. gruodžio 1 d. valstybės narės TSL privalės skelbti ne tik žmonėms suprantama, bet ir techninėmis priemonėmis apdorojama forma (XML formatu), taip suteikiant galimybę patikrinti sertifikatus automatinėmis priemonėmis. Komitetas, vykdydamas šį reikalavimą, vienas iš pirmųjų ES sudarė ir paskelbė Lietuvos TSL PDF ir XML formomis. Sprendžiant iš valstybės institucijų ir verslo atstovų apklausos rezultatų, galima teigti, kad dažniausiai šiuo metu tikrinant, ar asmenys pasirašė elektroninius dokumentus naudodami kvalifikuotus sertifikatus, naudojamas PDF formos TSL, tačiau jau atsiranda elektroninio parašo sprendimų, kuriuose sertifikatai yra tikrinami ir automatinėmis priemonėmis naudojant XML formos TSL.

2010 metais Komitetas, vykdydamas kvalifikuotus sertifikatus sudarančių sertifikavimo paslaugų teikėjų priežiūrą, nenustatė pažeidimų, susijusių su sertifikavimo paslaugų teikimu. Per praeitus metus Komitetas suteikė daugiau kaip 100 konsultacijų Lietuvoje įregistruotiems sertifikavimo paslaugų teikėjams ir jų paslaugų vartotojams sertifikavimo paslaugų teikimo, elektroninio parašo ir elektroninio dokumento naudojimo klausimais. Be to, Komitetas administravo nuotolinę elektroninio parašo ir elektroninio dokumento mokymo sistemą, kartu su sistemos autoriais analizavo tobulinimo galimybes, taip pat sukūrė, tvarko ir skelbia TSL, platino nemokamą elektroninio parašo formavimo ir tikrinimo programinę įrangą Justa GE ir teikė konsultacijas dėl šios įrangos diegimo ir naudojimo (JustaGE vis dar yra naudojama ir valstybiniame, ir privačiame sektoriuose, kadangi suteikia galimybę pasirašyti įvairaus formato dokumentus).

Nuo 2011 m. gegužės 1 d. vadovaujantis Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2011 m. sausio 17 d. nutarimu Nr. 32 „Dėl elektroninio parašo priežiūros institucijos“ (Žin., 2011, Nr. 8-316), elektroninio parašo priežiūros institucijos funkcijas iš Komiteto perima Lietuvos Respublikos ryšių reguliavimo tarnyba (toliau – Tarnyba). Itin svarbu užtikrinti sklandų funkcijų perdavimą ir kompetentingą tolimesnę sertifikavimo paslaugų teikėjų priežiūros funkcijos vykdymą, kadangi nepastebėti sertifikavimo paslaugų trūkumai gali turėti įtakos tūkstančių elektroninių dokumentų, pasirašytų kvalifikuotu elektroniniu parašu, galiojimui.

III. VALSTYBĖS INSTITUCIJŲ INICIATYVOS TEIKTI, PERTVARKYTI IR KURTI ELEKTRONINES PASLAUGAS NAUDOJANT ELEKTRONINĮ PARAŠĄ

Šiame skyriuje pateikiama informacija apie reikšmingiausias valstybės institucijų iniciatyvas pertvarkant ir kuriant naujas elektronines paslaugas, kurias teikiant būtų naudojamas elektroninis parašas:

Valstybinio socialinio draudimo fondo valdyba prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos (toliau – SODRA) nuo 2008 m. sausio 1 d. iš draudėjų priima elektroninius socialinio draudimo pranešimus, pasirašytus kvalifikuotu elektroniniu parašu. Nuo 2009 m. spalio 1 d. iš asmens sveikatos priežiūros įstaigų priima elektroninius nedarbingumo, nėštumo ir gimdymo atostogų pažymėjimus, gydytojų pasirašytus kvalifikuotu elektroniniu parašu. Nuo 2010 m. sausio 1 d. iš gyventojų priima elektroninius prašymus skirti išmoką, pašalpą, pensiją, kompensaciją, išduoti popierinę pažymą apie valstybinį socialinį draudimą ir elektronines užklausas dėl savanoriškojo valstybinio socialinio draudimo sutarties sudarymo. Taip pat iš gyventojų priima

kvalifikuotu elektroniniu parašu pasirašytas elektronines savanoriškojo valstybinio socialinio draudimo sutartis. Šiomis elektroninėmis gyventojų aptarnavimo paslaugomis naudojasi apie 10 % visų apdraustųjų ir išmokų gavėjų, turinčių prieigą prie interneto, o Elektroninės draudėjų aptarnavimo sistemos paslaugomis naudojasi apie 59 % visų Lietuvoje realiai veiklą vykdančių įmonių.

Komitetas nuo 2011 m. vasario 1 d. kartu su Susisiekimo ministerija įgyvendina bendrą iniciatyvą tarpusavyje keistis tik elektroniniais dokumentais, pasirašytais elektroniniu parašu.

VĮ Registrų centras teikia daugelį elektroninių paslaugų, kuriose naudojamas elektroninis parašas. Labai teigiamai vertinama galimybė pasirašyti kvalifikuotu elektroniniu parašu dokumentus vykdant individualių įmonių ir uždaryjū akcinių bendrovių steigimo procedūras elektroniniu būdu.

Viešųjų pirkimų tarnyba eksploatuoja Centrinę viešųjų pirkimų informacinę sistemą, kurioje realizuotas elektroninių pasiūlymų teikimas naudojant saugų elektroninį parašą. Papildomai šioje sistemoje realizuotos vartotojų autentifikavimo ir saugiu elektroniniu parašu pasirašytų elektroninių dokumentų tvarkymo funkcijos visuose viešųjų pirkimų etapuose.

Centrinė projektų valdymo agentūra, vykdydama Centrinės perkančiosios organizacijos (toliau – CPO) funkcijas, yra sudariusi preliminarįsias sutartis su tiekėjais dėl prekių ir paslaugų pardavimų vykdymo naudojantis elektroniniu katalogu CPO.lt™. Vadovaujantis preliminarųjų sutarčių sąlygomis, CPO elektroninio katalogo CPO.lt™ vartotojams (teikėjams) teikiant „atnaujintus“ pasiūlymus, teikiamas dokumentas turi būti pasirašytas kvalifikuotu elektroniniu parašu.

Muitinės departamentas priima muitinės deklarantų ir kitų ekonominių operacijų vykdytojų atstovų elektroniniu parašu pasirašytas deklaracijas. Teikiant šias paslaugas naudojamas Muitinės deklaracijų apdorojimo sistemos Verslininko portalas.

Valstybinė mokesčių inspekcija yra sudariusi galimybes autorizuotis Elektroninio deklaravimo sistemoje pasinaudojant elektroninio parašo priemonėmis ir pateikti elektroninius dokumentus, pasirašytus elektroniniu parašu. Numatoma toliau plėtoti elektronines paslaugas asmenims (pvz., kuriant Elektroninę mokesčių mokėtojų švietimo ir konsultavimo sistemą), kurias teikiant bus galima naudoti elektroninį parašą.

Valstybinė kelių transporto inspekcija (toliau – Inspekcija) nuo 2011 m. vasario 1 d. priima elektroniniu parašu pasirašytus prašymus ir prie jų pridedamus elektroninius dokumentus, reikalingus gauti paslaugas. Papildomai paslaugos gavėjams sudaryta galimybė duomenis pateikti ir prisijungus prie Inspekcijos informacinės sistemos „Keltra“. Tokiu atveju, paslaugos įvykdymo

rezultatas (skenuotas dokumento atvaizdas, pasirašytas elektroniniu parašu) paslaugos gavėjui gali būti perduodamas elektroniniu paštu.

Lietuvos bankas teikia elektronines paslaugas tarpbankiniams mokėjimams atlikti, ataskaitoms iš įmonių (kredito ir mokėjimo įstaigų, kolektyvinio investavimo subjektų, finansų maklerio įmonių) bei duomenims gauti iš kredito įstaigų, kurios naudojami Lietuvos banko išduotais nekvalifikuotais sertifikatais. Ateityje planuojama priimti informaciją, patvirtiną Lietuvos sertifikavimo paslaugų teikėjų išduotais kvalifikuotais sertifikatais.

Informatikos ir ryšių departamentas prie Vidaus reikalų ministerijos šiuo metu elektroninį parašą naudoja elektroninių teistumo (neteistumo) pažymų išdavimo procesui užtikrinti.

Policijos departamentas prie Vidaus reikalų ministerijos nuo 2010 m. liepos 1 d. teikia elektroninę viešąją paslaugą gyventojams – pareiškimų ir pranešimų apie padarytus teisės pažeidimus perdavimas policijai. Gyventojai turi galimybę pareiškimus ar pranešimus pasirašyti elektroniniu parašu.

VI „Regitra“ šiuo metu vykdo ES paramos lėšomis remiamą projektą „Autotransporto priemonių registravimo paslaugų perkėlimas į elektroninę erdvę“, kur numatoma galimybė pateikti prašymus ar gauti juridinius faktus patvirtinančius dokumentus ir kitą įstatymų nustatytą informaciją, pasirašytą elektroniniu parašu.

Lietuvos vyriausiojo archyvaro tarnyba, įgyvendindama ES struktūrinės paramos lėšomis finansuojamą projektą „Elektroninio archyvo infrastruktūros sukūrimas“, planuoja sukurti elektroninio archyvo informacinę sistemą, skirtą elektroniniams dokumentams saugoti, užtikrinanti laisvą ir nemokamą prieigą prie sistemoje saugomų dokumentų ir informacijos apie juos. 2013 m. sukūrus „Integralią administracinių paslaugų sistemą“, kurios tikslas – įgyvendinti „vieno langelio“ principą Lietuvos valstybinėje archyvų sistemoje, bus sudarytos galimybės elektronine forma ne tik pateikti prašymus, bet ir elektronine forma ir gauti juridinius faktus patvirtinančius dokumentus ar kitą įstatymų nustatytą informaciją.

Teisiniuose procesuose taip pat pradėta naudoti elektroninį parašą. Nuo 2010 m. fiziniams ir juridiniams asmenims suteikta galimybė pateikti pareiškimą dėl teismo įsakymo išdavimo elektroniniu būdu (internetu) per teismo įsakymo elektroninio užsakymo sistemą TĮEUS. Sistemos vartotojais šiuo metu gali būti tik tie asmenys, kurie turi elektroninio parašo priemones. Šiuo metu elektroniniu būdu galima pateikti pareiškimus dėl piniginio reikalavimo, atsiradusio iš sutarties, dėl piniginio reikalavimo, atsiradusio iš darbo santykių, dėl kilnojamojo daikto priteisimo, dėl piniginio reikalavimo – išlaikymo priteisimo.

Taip pat paminėtinos ir kai kurių kitų valstybės institucijų planuojamos teikti elektroninės paslaugos: **Finansų ministerija** planuoja kurti paslaugą „Elektroninė sąskaita“, kur bus naudojamas elektroninis parašas; **Valstybinė lošimų priežiūros komisija** planuoja sudaryti galimybę naudojantis Lietuvos lošimo įrenginių registro duomenimis parengti prašymus dėl registro duomenų tvarkymo ar duomenų suteikimo, juos pasirašyti elektroniniu parašu ir perduoti registro tvarkymo įstaigai; **Valstybinė darbo inspekcija** planuoja sukurti darbdavių darbuotojų saugos ir sveikatos būklės elektroninių deklaracijų, pasirašytų kvalifikuotu elektroniniu parašu, paslaugas; **VĮ Žemės ūkio informacijos ir kaimo verslo centras** planuoja naudoti elektroninį parašą elektroniniam pasėlių deklaravimui; **Statistikos departamentas**, įdiegęs Elektroninio statistinių verslo duomenų parengimo ir perdavimo sistemą, teiks paslaugas, skirtas statistiniams duomenims perduoti elektroniniu būdu Statistikos departamentui, t.y. respondentai turės galimybę pateikti statistines ataskaitas, pasirašytas kvalifikuotu elektroniniu parašu. Įdiegus Oficialiosios statistikos paslaugų portalą, vartotojams bus sudaryta galimybė gauti kvalifikuotu elektroniniu parašu pasirašytus elektroninius dokumentus su oficialiąja statistika.

Sertifikatai, išduodami elektroninio parašo naudotojams, naudojami ne tik elektroniniams dokumentams pasirašyti, bet ir identifikuojantis įvairiose sistemose, siekiant gauti elektronines paslaugas. Šią galimybę užtikrina Komitetas per Elektroniniais valdžios vartų portalą (www.epaslaugos.lt). Portale asmenys gali gauti elektronines paslaugas identifikavę save Lietuvoje įregistruotų sertifikavimo paslaugų teikėjų išduotais sertifikatais ir kitais būdais, pavyzdžiui, naudodamiesi elektroninės bankininkystės sistemomis.

Apibendrinus valstybės institucijų vykdomus projektus galima teigti, kad didžioji dalis valstybės įstaigų planuoja perkelti teikiamas paslaugas į elektroninę erdvę pasinaudojant elektroninio parašo technologija, todėl paslaugų, skatinančių masinį elektroninio parašo naudojimą, ateityje nuolat daugės. Plačiausiai šiuo metu elektroninis parašas naudojamas elektroninėms paslaugoms, kurias teikia VĮ Registrų centras, SODRA ir Viešųjų pirkimų tarnyba, gauti.

IV. VERSLO INICIATYVOS TEIKTI, PERTVARKYTI IR KURTI ELEKTRONINES PASLAUGAS NAUDOJANT ELEKTRONINĮ PARAŠĄ

Šiame skyriuje pateikiama informacija apie reikšmingesnes verslo subjektų iniciatyvas pertvarkant ir kuriant naujas elektronines paslaugas, kurioms gali būti panaudotas elektroninio parašo funkcionalumas:

SEB bankas, pageidaujant klientams, pateikia dokumentus, pasirašytus kvalifikuotu elektroniniu parašu. Planuojama banko paslaugų interneto sistemoje naudoti elektroninį parašą vartotojams atpažinti ir bankinėms operacijoms tvirtinti.

DnB NORD bankas leidžia elektroninės bankininkystės vartotojams prisijungti prie internetinės bankininkystės sistemos ir elektroniniu parašu pasirašyti mokėjimo nurodymus, sutartis ir kitus svarbius dokumentus. Planuojama inicijuoti projektą dėl verslo klientams teikiamų paslaugų procesuose dalies naudojamų popierinių dokumentų keitimo į elektrinius, tvirtinamus elektroniniu parašu.

Bankas Swedbank naudoja elektroninį parašą, teikdami elektroninės bankininkystės paslaugas ir pasirašydami vidinius dokumentus.

Ūkio bankas naudoja elektroninį parašą teikdamas elektronines paslaugas banko klientams pasijungiant (autentifikavimas) banko internetinėje sistemoje Eta bankas ir pasirašant bankinius dokumentus.

Bankas SNORAS planuoja vystyti banko teikiamą elektroninės bankininkystės paslaugą, įdiegiant elektroninio parašo funkcionalumą elektroninės bankininkystės sistemoje, ir naudoti elektroninį parašą identifikuojant klientus.

Danske bankas planuoja naudoti elektroninį parašą vartotojams identifikuoti ir bankinėms operacijoms patvirtinti.

AB Lietuvos geležinkeliai verslo klientams elektroniniu būdu teikia su jų krovinių pervežimais susijusius dokumentus. Planuojama, kad nuo 2011 m. liepos 1 d. verslo klientams bus pasiūlyta naudoti kvalifikuotą elektroninį parašą ir leisti juo pasirašyti tvarkomus elektrinius dokumentus. Elektroninis parašas nuo 2011 m. sausio 1 d. naudojamas informacinėje sistemoje „Krovinyš“, pasirašant išankstines krovinių įvežimo iš trečiųjų šalių elektrines deklaracijas, kurias teikia į Muitinės departamento informacinę sistemą MDAS.

Apibendrinus, galima teigti, kad privataus sektoriaus atstovai šiuo metu vis dar vangiai žiūri į elektroninio parašo panaudojimą įvardindami pagrindinę priežastį, kad šiuo metu dar nėra susiformavęs poreikis. Aktyviausiai elektroninio parašo taikymą atlieka bankai, kurie nors ir atsargiai, bet pradeda naudoti elektroninį parašą teikiant elektroninės bankininkystės paslaugas savo klientams.

V. IŠVADOS IR PASIŪLYMAI

Elektroninio parašo infrastruktūros plėtra

1. Siekiant tarpvalstybinio ES mastu elektroninių dokumentų pripažinimo ir suderinamumo, būtina užtikrinti, kad šiuo metu Lietuvoje patvirtintos Elektroniniu parašu pasirašyto elektroninio dokumento specifikacijos ADOC-V1.0 reikalavimai viešojo administravimo subjektų rengiamiems ir iš nevalstybinių organizacijų, privačių juridinių ir fizinių asmenų gaunamiems elektroniniu parašu pasirašytiems oficialiems elektroniniams dokumentams, būtų suderinti su ES keliamais reikalavimais. 2011 m. vasario 25 d. Europos Komisija priėmė sprendimą 2011/130/ES, kuriuo buvo patvirtinti reikalavimai elektroninių parašų formatams, kad būtų įgyvendinami paslaugų vidaus rinkoje direktyvos 2006/123/EB reikalavimai. Tam, kad Lietuvos subjektų pagal ADOC-V1.0 specifikacijos reikalavimus pasirašomi elektroniniai dokumentai būtų pripažįstami ES mastu, būtina užtikrinti, kad jie būtų suderinti su šio sprendimo nuostatomis.

2. Lietuvoje teikiamos pagalbinės sertifikavimo paslaugos, tačiau dabartiniai reikalavimai neužtikrina kokybiškos tokių sertifikavimo paslaugų teikėjų apskaitos ir priežiūros. Siūlytina reikalavimus sertifikavimo paslaugų teikėjams, teikiantiems pagalbines sertifikavimo paslaugas, papildyti prievole - informuoti Elektroninio parašo priežiūros instituciją apie pagalbinių sertifikavimo paslaugų teikimą ir deklaruoti šių paslaugų atitikimą keliamiems reikalavimams. Taip bus sudarytos sąlygos Elektroninio parašo priežiūros institucijai kokybiškai atlikti savo funkcijas ir gauti informaciją apie visas sertifikavimo paslaugas teikiančius paslaugų teikėjus.

3. Siekiant užtikrinti elektroninio parašo formavimui ir tikrinimui skirtų programinių įrangų suderinamumą ir saugos reikalavimų laikymąsi, būtina patvirtinti reikalavimus Elektroninio parašo formavimo, tikrinimo programinei įrangai ir leistiniams su elektroniniu parašu susijusiems algoritms bei organizuoti tokios įrangos patikrinimą, ar jie atitinka keliamus reikalavimus.

4. Labai svarbu užtikrinti elektroninio parašo, elektroninio identifikavimo ir elektroninio dokumento sprendimų ir produktų tarpusavio pripažinimą ir suderinamumą Lietuvos bei ES mastu. Todėl Lietuvos organizacijos, įgaliotos įgyvendinti valstybės politiką elektroninio parašo, elektroninio dokumento, elektroninio identifikavimo, elektroninių viešųjų pirkimų ir elektroninių mokėjimų srityse pagal savo galimybes ir toliau turėtų atstovauti Lietuvai Europos Komisijos inicijuojamuose projektuose, kurie sprendžia elektroninio identifikavimo, elektroninių dokumentų ir elektroninių parašų klausimus. Dalyvavimas tokiuose projektuose leidžia ne tik perimti gerąją praktiką, tačiau ir pristatyti Lietuvoje sukurtus ar kuriamus naujus sprendimus, pasitikrinant jų

pripažinimo ir suderinamumo galimybes. Taip būtų išvengta uždarų sprendimų, kurie nepriimtini kitoms valstybėms narėms ir kurie mažintų Lietuvos verslo ir piliečių konkurencingumą bei veiklos efektyvumą.

Elektroninio parašo naudojimo skatinimas

1. Gyventojai ir valstybės institucijos aprūpinamos elektroninio parašo kūrimo ir tikrinimo priemonėmis: Lietuvos Respublikos piliečiams išduodamos naujo pavyzdžio asmens tapatybės kortelės (iki 2011 m. balandžio 1 d. išduota 575 897), o valstybės tarnautojams – naujo pavyzdžio valstybės tarnautojų pažymėjimai (iki 2011 m. balandžio 1 d. išduota 30 210). Praktikoje gyventojai mažai naudojami šiomis priemonėmis. Kaip, pavyzdžiui, Statistikos departamento vykdyto elektroninio gyventojų surašymo metu, gyventojų tapatybės nustatymui buvo naudojamas Elektroninių valdžios vartų portalas ir elektroninio gyventojų surašymo rezultatai parodė, kad iš 400000 unikalių vartotojų, tik 300 save identifikavo naudodami asmens tapatybės kortelėse įrašytais sertifikatais. Darytina išvada, kad kortelių naudojimo kliūtimi yra tai, kad gyventojai neturi kortelių skaitytuvų. Tam, kad piliečiai galėtų pilnavertiškai pasinaudoti turimų asmens tapatybės kortelių teikiama nauda, būtina spręsti ir jų aprūpinimo lustinių kortelių skaitytuvais klausimą. Tai galima būtų įgyvendinti už valstybės lėšas arba kooperuojant šias lėšas su privataus kapitalo (pvz., komercinių bankų) lėšomis, centralizuotai nuperkant lustinių kortelių skaitytuvus ir juos išduodant gyventojams kartu su asmens tapatybės kortelėmis, kuriose yra įrašyti skaitmeniniai sertifikatai. Alternatyviai galėtų būti svarstomos kitokios galimybės, kaip gyventojus, įsigijusius asmens tapatybės korteles su skaitmeniniais sertifikatais, palankiomis sąlygomis aprūpinti lustinių kortelių skaitytuvais.

2. Viešajame sektoriuje pagal darbo sutartis dirbantys darbuotojai negauna naujo pavyzdžio valstybės tarnautojų pažymėjimų ir neturi galimybės savo veikoje naudoti elektroninio parašo, o tokių darbuotojų aprūpinimas reikalingomis priemonėmis išplėstų elektroninio parašo naudojimą viešajame sektoriuje. Šią problemą siūlytina spręsti, kaip ir valstybės tarnautojams, centralizuotai užsakant elektroninio parašo formavimo priemones iš Lietuvoje prižiūrimų sertifikavimo paslaugų teikėjų.

3. Valstybinės įstaigos elektroninį parašą naudoja bendraudamos su asmenimis (priimdamos elektroninius prašymus ir skundus) ir tvarkydamos kitokius elektroninius dokumentus, tačiau dokumentų valdymo sistemas pritaikyti darbui su elektroniniais dokumentais trukdo lėšų stygius. Šią problemą siūlytina spręsti mažinant turimų dokumentų valdymo sistemų modernizavimo kaštus. Tai galima įgyvendinti už valstybės lėšas sukuriant nustatyto elektroninio dokumento

formato elektroninių dokumentų formavimo ir tikrinimo standartinių modulių bibliotekas (įrankines) ir leidžiant jomis naudotis dokumentų valdymo sistemų kūrėjams, užuot kuriant savitus sprendimus. Galimybė pasinaudoti jau suprojektuotais ir laisvai platinamais kompiuterių programų moduliais ir sąsajomis leistų integruoti elektroninio parašo algoritmus kuriamose sistemose. Tokiu būdu sutrumpėtų projektavimo laikas, būtų pasiektas didesnis suderinamumas ir sąveikumas bei sumažėtų sistemų modernizavimo kaštai.

4. Vadovaujantis Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2010 m. gruodžio 15 d. nutarimo Nr. 1780 „Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2000 m. gruodžio 15 d. nutarimo Nr. 1458 „Dėl konkrečių valstybės rinkliavos dydžių ir šios rinkliavos mokėjimo ir grąžinimo taisyklių patvirtinimo“ pakeitimo“ (Žin., 2010, Nr. 149-7640) nuostatomis, nuo 2011 metų pradžios rinkliava už asmens tapatybės kortelės išdavimą ir keitimą sumažinta iki 30 litų – tai lemia dar didesnį gyventojų aprūpinimą elektroninio parašo formavimo duomenimis, tačiau siekiant motyvuoti asmenis naudotis elektroniniu parašu taip pat būtina plėsti elektroninių paslaugų, kuriomis naudotis būtinas elektroninis parašas, pasiūlą.

5. Asmenų norą naudoti elektroninį parašą savo veikloje mažina ir informacijos apie jo pritaikomumą, saugumą trūkumas ir kompetencijos stoka. Siekiant kompensuoti kompetencijos trūkumą, siūlytina modernizuoti dokumentų valdymo sistemas ir kitas priemones, skirtas pasirašyti elektroniniu parašu, tokiu būdu būtų maksimaliai supaprastinta pasirašymo elektroniniu parašu procedūra. Taip pat siūlytina ugdyti vartotojų kompetenciją seminarų apie elektroninio parašo galimybes, priemones ir praktinį naudojimą forma bei informacijos sklaida visuomenės informavimo priemonėse, pateikiant geros praktikos pavyzdžius. Komiteto užsakymu sukurta visiems internete prieinama nuotolinė elektroninio parašo ir elektroninio dokumento mokymo sistema – kol kas vienintelė lengvai prieinama priemonė, suteikianti galimybę asmenims gauti konsoliduotą informaciją apie elektroninį parašą ir elektroninį dokumentą, tačiau norint, kad sistemoje būtų pateikiama aktuali informacija, būtina skirti reikiamą finansavimą šios sistemos plėtrai.

2010 M. PRIIMTI TEISĖS AKTAI

1) Valstybinės mokesčių inspekcijos prie Lietuvos Respublikos finansų ministerijos viršininko 2011 m. sausio 19 d. įsakymas Nr. VA-9 „Dėl Elektroninių dokumentų kvalifikuoto elektroninio parašo taisyklių patvirtinimo“ (Žin., 2011, Nr. 10-468).

2) Valstybinės mokesčių inspekcijos prie Lietuvos Respublikos finansų ministerijos viršininko 2010 m. rugsėjo 2 d. įsakymas Nr. VA-96 „Dėl Kompiuterio skaitomų elektroninių dokumentų kvalifikuoto elektroninio parašo taisyklių patvirtinimo“ (Žin., 2010, Nr. 105-5460).

3) Lietuvos archyvų departamento prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės generalinio direktoriaus 2010 m. lapkričio 17 d. įsakymas Nr. V-51 „Dėl Lietuvos archyvų departamento prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės generalinio direktoriaus 2008 m. spalio 9 d. įsakymo Nr. V-119 „Dėl elektroniniu parašu pasirašyto elektroninio dokumento specifikacijos reikalavimų aprašo patvirtinimo“ pakeitimo“ (Žin., 2010, Nr.136-6972).

4) Lietuvos archyvų departamento prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės generalinio direktoriaus 2010 m. rugpjūčio 25 d. įsakymas Nr. V-42 „Dėl Elektroniniu parašu pasirašyto kompiuterio skaitomo elektroninio dokumento specifikacijos MDOC-V1.0 patvirtinimo“ (Žin., 2010, Nr.102-5321).

5) Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2010 m. liepos 21 d. nutarimas Nr. 1113 „Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2003 m. lapkričio 12 d. nutarimo Nr. 1407 „Dėl juridinių asmenų registro įsteigimo ir juridinių asmenų registro nuostatų patvirtinimo“ pakeitimo“ (Žin., 2010, Nr.90-4771).

6) Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2011 m. vasario 23 d. nutarimas Nr. 218 „Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1997 m. spalio 28 d. nutarimo Nr. 1191 „Dėl valstybinio savanoriškojo socialinio draudimo ligos ir motinystės pašalpoms taisyklių patvirtinimo“ pakeitimo“ (Žin., 2010, Nr.24-1168).

7) Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2011 m. vasario 23 d. nutarimas Nr. 219 „Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2000 m. kovo 23 d. nutarimo Nr. 339 „Dėl valstybinio savanoriškojo socialinio pensijų draudimo taisyklių patvirtinimo“ pakeitimo“ (Žin., 2010, Nr.24-1169).

8) Viešųjų paslaugų perkėlimo į elektroninę erdvę veiksmų iki 2012 m. planas, patvirtintas Lietuvos Respublikos susisiekimo ministro 2010 m. birželio 14 d. įsakymu Nr. 3-376 „Dėl viešųjų

paslaugų perkėlimo į elektroninę erdvę veiksmų iki 2012 m. plano patvirtinimo“ (Žin., 2010, Nr. 80-4187).